

Inspirace z PPUČ pro první stupeň ZŠ

Metodický komentář a vysvětlivky k Seznamu piktogramů v aktivitě

Aktivita do výuky, se kterou aktuálně plánujete pracovat, je součástí publikace **49 námětů pro rozvoj čtenářské, digitální a matematické gramotnosti na 1. stupni základní školy**, která byla dokončena týmem autorů v roce 2021 v rámci aktivit projektu NPI ČR z OP VVV Podpora práce učitelů a kampaně GRAMOTNOSTI.PRO ŽIVOT. Celou publikaci najdete na stránce www.gramotnosti.pro.

Rádi bychom vás upozornili, že v aktuálně novém vydaném RVP ZV (2025) se používá upravená terminologie. Digitální gramotnost nahradila v nových kurikulárních dokumentech digitální kompetence a monitorujeme jí ve školách v uzlových bodech v pátém a devátém ročníku, ke kterým máme nově v RVP ZV 2025 také vztaženy očekávané výsledky učení žáků.

Čtenářská a matematická gramotnost byly zapracovány do kurikulárních dokumentů jako čtenářská a pisatelská gramotnost a jako logicko-matematická gramotnost, u kterých monitorujeme u žáků ve školách dosažené očekávané výsledky učení ve třetím, pátém a devátém ročníku. Všimněte si prosím, že nově (v RVP ZV publikovaném v lednu 2025) jsou u klíčových kompetencí i základních gramotností formulovány závazné očekávané výsledky učení (OVU), pro které následně škola připravuje školní formu výsledků učení nebo propojuje synergicky tyto OVU kompetencí a gramotností s obsahem vzdělávacích oborů, individuálních i skupinových projektů a jiných forem organizace výuky.

S tématem rozvíjení základních gramotností a klíčových kompetencí souvisí problematika celého obsahu školního vzdělávání. Často je pokládána otázka, co vlastně naši žáci pro svůj další studijní, profesní a osobní život potřebují. Učitelé se zamýšlejí, proč konkrétní vzdělávací obsah zařazují, proč je jeho zvládnutí důležité. Tedy to, zda současní žáci využijí nabyté vědomosti a dovednosti v reálném životě. Výhodou učitele na 1. stupni ZŠ je, že může propojovat vzdělávací obsah jednotlivých předmětů do smysluplných celků a při využití vhodných vzdělávacích strategií dává žákům prostor pro postupné a kontinuální rozvíjení gramotností a klíčových kompetencí (dále označujeme jako průřezové kategorie RVP). A pokud se na vzdělávací obsah a cíle výuky podíváme přes rozvíjení průřezových kategorií RVP, budou se nám odpovědi hledat snáze.

V projektu PPUČ autorský tým výukových materiálů pro učitele vnímal čtenářskou gramotnost jako schopnost uplatnit získané vědomosti, dovednosti, návyky, postoje

a hodnoty při práci s texty v nejširším slova smyslu. Toto pojetí zahrnuje čtyři složky čtenářské gramotnosti:

- vztah ke čtení,
- porozumění textu a interpretaci,
- posuzování obsahu a formy textu,
- čtenářskou nezávislost.

V novém RVP ZV (2025) se vymezení složek gramotností zpřesnilo a doplnilo o dovednosti pisatelské. Všechny složky gramotnosti jsou komplexně propojené a měly by být rozvíjeny společně.

Pro období prvostupňového vzdělávání je specifické, že k rozvíjení čtenářské i pisatelské gramotnosti je věnována pozornost již v období, kdy žáci ještě zcela nezvládají techniku čtení. Učitel vybírá z široké nabídky metod, uzpůsobuje je věku a potřebám žáků konkrétní třídy i časovým a organizačním možnostem dané školy.

Digitální kompetence (dříve označovaná ještě jako digitální gramotnost) byla v aktivitách projektu PPUČ pojímána jako soubor vědomostí, dovedností, postojů, hodnot, které potřebuje jedinec k bezpečnému, sebejistému, kritickému a tvořivému využívání digitálních technologií při práci, při učení, ve volném čase i při svém zapojení do společenského života. Jednou ze základních charakteristik digitální kompetence je využití digitálních technologií při nejrůznějších činnostech a při řešení rozmanitých problémů. Prvostupňové vzdělávání poskytuje významný prostor pro rozvoj digitální kompetence ve všech jejích složkách, a to nejen s využitím digitálních technologií, ale i bez nich prostřednictvím tzv. unplugged aktivit.

Matematická gramotnost byla v projektu PPUČ vnímána v souladu s pojetím České školní inspekce jako schopnost uplatnit získané vědomosti, dovednosti, návyky, postoje a hodnoty při řešení nejrůznějších úkolů a životních situací s čistě matematickým obsahem až k takovým, ve kterých není matematický obsah zpočátku zřejmý, a je na řešiteli, aby ho v nich rozpoznal. Toto pojetí zahrnuje sedm složek matematické gramotnosti:

- potřebu opakovaně zažívat radost z úspěšně vyřešené úlohy, pochopení nového pojmu, vztahu, argumentu nebo situace a důvěru ve vlastní schopnosti;
- porozumění různým typům matematického textu a aktivní používání či dotváření různých matematických jazyků;
- schopnost získávat a třídit zkušenosti pomocí vlastní manipulativní a badatelské činnosti;
- zobecňování získaných zkušeností a objevování zákonitostí, formulování hypotéz;

- schopnost tvořit modely a protipříklady a dovednost argumentovat;
- schopnost účinně pracovat s chybou jako podnětem k hlubšímu pochopení zkoumané problematiky;
- schopnost individuálně i v diskusi analyzovat procesy, pojmy, vztahy a situace v oblasti matematiky.

Cestu k rozvíjení matematické gramotnosti u žáků v období prvostupňového vzdělávání vidíme v zařazování činností, které umožňují využití osvojeného matematického aparátu i mimo výuku matematiky, v propojování obsahu výuky s konkrétními životními situacemi, v respektování autentických řešení žáků a v motivaci žáků oceňováním jejich pokroku. V novém RVP ZV (2025) bylo vymezení této základní gramotnosti zjednodušeno do čtyř základních složek (matematická reflexe, použití matematiky, matematické uvažování, modelování matematického problému).

Aktivita, kterou si dnes vyzkoušíte a prozkoumáte, vznikala ve spolupráci s učiteli pilotních škol projektu PPUČ (36 škol v ČR u kterých byl po 3 roky monitorován strategický rozměr plánování a realizace výuky podporující rozvoj základních gramotností napříč předměty a aktivitami s dětmi). Zpětné vazby ze škol od učitelů najdete přímo v originále celé publikace.

Jak s aktivitou pracovat?

V záhlaví aktivity jsou uvedeny kromě jejího názvu a jména autora také základní informace o vzdělávacím oboru, tematickém celku a doporučeném období (ročnících), pro které je karta určena. Je třeba mít na paměti, že materiály jsou vázány na RVP ZV 2021. Pomoc s výkladem a posunem terminologie vám v aktuálním nastavení poskytnou konzultanti, průvodci a lektori NPI ČR.

Pro snadnou orientaci je záhlaví doplněno vždy několika piktogramy zobrazujícími jednoduše časovou náročnost učební aktivity, převažující metody a formy práce, prostředí, méně obvyklé pomůcky či využití připravených textů a pracovních listů (vysvětlivky na konci tohoto článku). Kromě vzdělávacích cílů a popisu činnosti obsahují karty také komentář z pohledu rozvíjených gramotností, který upřesňuje, při jaké konkrétní činnosti žáka dochází k rozvoji dané gramotnosti a prostřednictvím kódu v závorce odkazuje na vazbu této činnosti k výsledkům učení žáka vymezeným v publikaci Čtenářská, matematická a digitální gramotnost v uzlových bodech vzdělávání. Tato provazba poskytuje učiteli poměrně snadný přehled o tom, kterým složkám a výsledkům učení dané gramotnosti se již se žáky věnoval a na které by se naopak měl v budoucnu ve výuce zaměřit. Uvedené kódy nesouvisí s RVP ZV 2025 a pro potřeby jeho naplňování nejsou podstatné a vypovídající.

Aktivita také nabízí v položce Možnosti individualizace a diferenciací konkrétní náměty na úpravy učební aktivity pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami či žáky nadané. Tyto náměty lze využít i pro ostatní žáky ve třídě, pokud je to pro jejich optimální vzdělávací pokrok užitečné. Důležitou součástí aktivity jsou důkazy o učení, které jasně vymezují sledovatelné výstupy žáka, dokladují dosažení stanovených vzdělávacích cílů a jsou podkladem nejen pro učitelské hodnocení, ale i vlastní sebehodnocení žákem samotným.

Téměř všechny karty učebních aktivit byly v praxi ověřeny ve výuce na 1. stupni ZŠ. Ověřování bylo částečně omezeno podmínkami spojenými s globální pandemií COVID-19. Užitečné osobní zkušenosti, rady, doporučení a nápady vašich kolegů jsou zaznamenány v položce Postřehy z ověřování.

Nedílnou součástí vybraných aktivit jsou přílohy, ve kterých naleznete vše potřebné pro to, abyste během několika minut měli vše pro realizaci vámi vybrané aktivity pohromadě a příprava na výuku vám zabrala jen minimum času. A pokud byste si chtěli učební aktivitu kreativně přizpůsobit potřebám vašich žáků, mohou vám tyto přílohy sloužit jako zdroj inspirace.

Děkujeme za váš zájem o rozvoj průřezových kategorií kurikula napříč předměty a těšíme se na vaši zpětnou vazbu v katalogu [Elektronické materiály RVP.CZ](#) nebo při sdílení v [Metodických kabinetech NPI ČR](#).

Chceme vás také upozornit, že v rámci výstupů z projektu PPUČ najdete také online vzdělávací modul na webu <https://gramotnosti.rvp.cz/>, kde si v krátkých lekcích samostudia můžete vyzkoušet, co znamená při výuce napříč předměty myslet na rozvoj gramotností a kompetencí. Milým průvodcem celého online kurzu je Vladimír Kořen. Také si můžete na evokaci tématu pustit [inspirativní videa se záběry ze tříd a škol](#).

Seznam piktogramů

45 minut			přístup k internetu
90 minut			tablet
135 minut			PC
krátkodobý projekt			mobilní telefon
aktivita ve třídě			robotická pomůcka (Ozobot, Bee-Bot)
aktivita v terénu			práce s textem
samostatná práce			zdroje k ověření informací
práce ve dvojicích			pracovní list
skupinová práce			pracovní listy
společná práce			příloha
práce v počítačové učebně			přílohy

Autoři metodického komentáře: Petr Naske, Hana Havlíňová a další spolupracovníci PPUČ

Zpracováno ke dni 2. prosince 2025, vytvořeno z podkladů projektu PPUČ.

Další materiály a výstupy projektu z PPUČ (rok ukončení 2021) najdete na webu www.gramotnosti.pro.